

Vzácné obalové vazby ve sbírkách Knihovny Národního muzea¹

JAN NOVOTNÝ – KATEŘINA BÁRTOVÁ

ABSTRACT: Rare double-cover bindings in the collections of the National Museum Library

Unlike contemporary embossed bindings, Gothic double-cover bindings are mostly undecorated, as priority was given to the binding's useful function. Covered codexes were stored in a horizontal position and the wide overlaps on the front edge of the back panel were inserted between the front panel and the book block; after the fastening of the clasps, the parchment block was perfectly protected by this "packaging" against the adverse effects of the surrounding environment. The originally Romanesque type of binding was used for larger format codexes and appeared practically throughout the Middle Ages, until the 16th century. In domestic literature, double-cover binding is wrongly included in the "shape and binding curiosities" category; abroad, the terminology for describing and determining structural types of bindings with a secondary cover is not clear. During conservation research in the National Museum Library, a total of 45 Gothic double-cover bindings was found in various states of preservation, from which we can determine a wide range of structural types and several methods of execution. A set of ten double-cover bindings published by Dr. Hamanová was expanded to include bindings from Augustinian monasteries in Roudnice nad Labem and Sadská, the Cathedral of St. Bartholomew in Plzeň, and others of undetermined origin.

KEY WORDS: medieval codices – chemise binding – overcover – girdle books – alum-tawed skin – oil-tanned skin – Roudnice monastery – Sadská monastery

CONTACTS: PhDr. Jan Novotný, MgA. Kateřina Bártová, Národní muzeum – Knihovna Národního muzea, Oddělení rukopisů a starých tisků, Vínohradská 1, 110 00 – Praha 1, email: jan.novotny@nm.cz, katerina.bartova@nm.cz

V depozitářích Knihovny Národního muzea jsou uloženy jedinečně zachované středověké kodexy rozmanitých typů a provedení. Mnoho unikátních vazeb nebylo doposud plně probádáno. Při průzkumech rukopisné sbírky lze narazit na specifický typ gotické užitkové vazby – vazbu obalovou.

Obalové vazby byly dlouho mimo oblast badatelského zájmu, neboť jsou povětšinou nezdobené oproti soudobým slepotiskovým a řezaným vazbám, upřednostněna byla užitná funkce vazby. Druhotný obal nasazený obvykle na primární potah přesahuje rozevřený kodex volně na hranách, po jeho uzavření a přepásání sponami zamezují přečnávající okraje pronikání prachu a nečistot, nežádoucímu působení nadměrného světla a prudkých klimatických výkyvů uvnitř bloku. Zabalené kodexy byly skladovány ve vodorovné poloze, široké přesahy na přední hraně zadní desky se vkládaly mezi přední desku a knižní blok, po upevnění spon s dlouhým řemínkem na přední desce byl pergamenový blok dokonale

¹ Předložená práce vznikla za finanční podpory Ministerstva kultury v rámci institucionálního financování dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace Národní muzeum (DKRVO 2019–2023/25.IX.b, 00023272).

Obrázek 1 – Obalová vazba z augustiniánského kláštera v Sadské sign. XVI A 10

chráněn tímto „balíkem“ před nepříznivými vlivy okolního prostředí. Druhotný obal bývá často uchycen na kodexu bez použití lepidla, pouze přišitím k potahu zadní desky v místě hranového ohybu záložek, puklami a nárožním kováním, které je skrz něj přibito do desek, a také vyříznutými otvory pro řemínky spon. Druhotný obal se vyráběl nejčastěji z hladké hlinitočiněné jirchy nebo tukočiněného zámiše, přednost těchto trvanlivých kolagenních materiálů spočívá v tom, že spolehlivě zabraňují prudkému průniku vody při skladování a přepravování. Tento původně románský typ vazby se uplatňoval na větší formáty kodexů a vyskytoval se prakticky po celé období středověku až do 16. století. Pro menší formáty se uplatnil obdobný typ vazby s druhotným obalem, který výrazně přesahoval spodní okraj kodexu, takže mohl být složen do propracovaného uzlu nebo zakončen kroužkem s háčkovým závěsem. Vazba označovaná jako sáčková mohla být nošena zavěšená na pasu nebo opasku, avšak v soudobé ikonografii je častěji držena volně v ruce nebo přehozená přes rameno.²

Jak v zahraniční, tak i tuzemské literatuře, se badatelé zaměřili na poměrně raritní vazbu sáčkovou, která se ve světě dochovala pouze ve 25 exemplářích.³ O popularitě sáčkového obalu zejména v germánských zemích svědčí stovky reprezentací ve výtvarném umění 14. až 16. století. Autoři odborných studií se proto zaměřili převážně na výčet ikonografických zobrazení sáčkových vazeb v soudobém umění s určením datace vyobrazení, námě-

2 Souhrnný přehled způsobu nošení podal János Alexander SZIRMAI, *The archaeology of medieval bookbinding*, Aldershot 1999, s. 236–237. Většina vlastníků jsou biblické postavy nebo duchovní, z nichž dvě třetiny drží sáček v ruce, ostatním visí na opasku, zbytek je položen volně na stole. Polovina sáčkových vazeb má volné konce, čtvrtina je zakončená uzlem ve tvaru tzv. turbánku, pouze jedna má háček.

3 Margit J. SMITH, *The medieval girdle book: A constant companion*; in: *Care and conservation of manuscripts 14: Proceedings of the fourteenth international seminar held at the University of Copenhagen, 17th–19th October 2012*, Copenhagen 2014, s. 195.

tového okruhu uživatelů a způsobu nošení artefaktu.⁴ Sáčkové vazby chránily modlitební knihy při praktickém nošení a zároveň umožňovaly mít posvátné texty bezprostředně ke čtení. Tato módní záležitost měla zcela jistě i symbolický přesah, jehož počátek lze dohledat v raně křesťanské tradici zahalování rukou při držení, nabízení nebo přijímání posvátných knih a jiných vzácných předmětů. Zakrývání kodexů je proto ve středověkém umění líčeno jako nezaměnitelný akt zbožnosti a úcty.⁵ Druh středověkého rukopisu, konstrukce vazby, materiál a barva druhotného obalu jsou ve vyobrazeních obtížně rozlišitelné, přesných závěrů lze dosáhnout až při porovnání ikonografických pramenů s dochovanými artefakty.⁶ Většina originálů sáčkových vazeb jsou malé a lehké modlitební knihy pro denní použití (breviáře a hodinky), které mohly být skutečně nošeny na opasku, avšak větší formáty spíše přes rameno. Více než polovina vazeb má pouze primární obal, jehož výrazný přesah u paty kodexu umožňuje nošení sáčku, další přesahy u hlavy a na předním okraji pak zvyšují ochranu kodexu. Sáčkové vazby tohoto typu mají odkryté hrany desek lemovány proužkem jirchy. Na původním potahu má sekundární obal méně než polovina vazeb, tyto sáčkové vazby mohly být uzpůsobeny k nošení až dodatečně, zvláště pokud mají slepotiskovou výzdobu nebo zdobené kapitálky. Barevnost užitkových vazeb je mnohem skromnější než v ikonografii – 14 sáčkových obalů je vyrobeno ze světlého nezdobeného zámiše, sedm z telecí nebo ovčí kůže v odstínech hnědé a zbývající dva ze zeleného a modrého sametu.⁷ Autoři studií předpokládají, že ojediněle uchované sáčkové vazby musely být ve středověku užívány běžně, protože se od 2. pol. 14. století do pol. 16. století objevují poměrně často jako námět zobrazení. Nízký počet dohledaných exemplářů vysvětlují tvrzením, že při změně vodorovného uložení na svislé se stal přesahující obal nepohodlný, a proto byl na spodní straně odřezán. Kolik takových vazeb však bylo skutečně nalezeno?⁸ Snad přesvědčivějším důvodem může být, že u převládajícího provedení typu košílka (angl. chemise) se kodex menšího formátu z ochranného sáčku jednoduše vyjmul. Způsob konstrukce sáčkových vazeb je popsán v odborných článkách prof. dr. Jánose Alexandra Szirmaie⁹ a Margit J. Smith.¹⁰

V tuzemské literatuře bývá obalová vazba v zevrubném přehledu gotických vazeb neprávem zařazena do kategorie „*tvarových a vazebných zvláštností*“, které mají chránit knižní blok při častém užívání.¹¹ Vedle sáčkových a obalových vazeb s chlopněmi se v této kate-

4 Pavel R. POKORNÝ, Sáčková vazba, *Bibliotheca Strahoviensis* 6–7, 2004, s. 125–134.

5 Jean LOUBIER, *Der Bucheinband in alter und neuer Zeit*, Berlin – Leipzig [1902], Monographien des Kunstgewerbes 10, s. 72–75; taktéž Frederick BEARMAN, The Origins and Significance of Two Late Medieval Textile Chemise Bookbindings in the Walters Art Gallery, *The Journal of the Walters Art Gallery* 54, 1996, Essays in Honor of Lilian M. C. Randall, s. 170.

6 Ursula BRUKNER, Das Beutelbuch und seine Verwandten – der Hülleneinband, das Falbuch und der Buchbeutel, *Gutenberg-Jahrbuch* 72, 1997, s. 307–324.

7 J. A. SZIRMAI, *The archaeology*, 236–239; taktéž Jacek TOMASZEWSKI, Girdle books and leather overcovers in Poland. Relics and iconographic sources, *Polish Libraries* 4, 2016, s. 105.

8 J. A. SZIRMAI, *The archaeology*, s. 239 narazil na jediný příklad, který tuto domněnku podporuje.

9 J. A. SZIRMAI, The girdle book of the Museum Meermannno-Westreenianum, *Quaerendo* 18, 1988, č. 1, s. 17–34.

10 M. J. SMITH, The medieval girdle book, s. 195–212.

11 Karel CHYTL, *Dějiny českého knihařství*, Praha 1899, s. 18 věnuje „*zvláštnímu opatření*“ vazeb obalových a sáčkových krátký odstavec. Ludvík BRADÁČ, *Knižní vazba v proměnách věků*, Praha 1930, s. 25 se zaměřuje na techniku řezby do kůže a slepotisku, mezi účelové zvláštnosti zařazuje vazbu sáčkovou. Zdeněk Václav

gorii objevují také obálkové vazby s klopou, v pozdějším období přepásanou řemenem se zavíracím mechanismem a ve hřbetní části zpevněné ozdobně prošíványými řemínky (angl. tacketed stationery bindings), dále u větších formátů vazby s nožičkami na spodních hranách nárožnic, vazby s řetězy upevněnými do spojovací spony (tzv. libri catenati), vazby s petlicemi a zámekem, nebo vazby krabicové s kolmými hranovými přehyby.¹² Zařazení většiny typů těchto gotických vazeb mezi tvarové zvláštnosti zcela jistě neplatilo pro dobu jejich vzniku, kdy praktické uplatnění ochranných prvků bylo v souladu s estetickým ztvárněním vazeb a odráželo celkový přístup a vztah středověkých čtenářů a majitelů ke knize.¹³ Nejinak je tomu i v kapitole stěžejní monografie věnované konzervování a restaurování historické knižní vazby, kde jsou oba typy vazeb s druhotným potahem pojednány velmi stručně mezi tvarovými zvláštnostmi.¹⁴ Ucelenější popis sáčkových a obalových vazeb podala odbornice na historickou knižní vazbu PhDr. Pavlína Hamanová,¹⁵ která doložila celkem 16 obalových vazeb z knihovny Národního muzea (KNM), z pražské univerzitní knihovny (dnešní Národní knihovny ČR, NK ČR) a z knihovny cisterciáckého kláštera ve Vyšším Brodě.¹⁶ Několik dalších obalových vazeb bylo objeveno při konzervátorském průzkumu gotických vazeb ve sbírkách Vědecké knihovny v Olomouci (VKOL).¹⁷ V tuzemských knihovnách není doložena žádná sáčková vazba, přes to, že počet spolehlivě identifikovaných obalových vazeb se pohybuje v desítkách, v literatuře nebyla tomuto typu užitkové vazby věnována dostatečná pozornost. Recentní literatura dříve zevrubně zpracované téma již dále nerozvíjí, avšak vazby s druhotným potahem nachází v celkovém přehledu středověkých vazeb adekvátnější zastoupení.¹⁸

V zahraniční literatuře se obalovou vazbou důkladněji zabývalo více badatelů. Do této studie byli vybráni pouze autoři, jejichž práce jsou zásadní z hlediska terminologie a zpracování konstrukce vazeb, podrobnější přehledy dalších autorů jsou uvedeny v citovaných publikacích. Německý knihář Paul Adam popisuje ve stručném pohledu na dějiny knižní vazby pouze tři typy středověkých vazeb – měkkou obálkovou vazbu s klopou, a dále vazbu

TOBOLKA, *Kniha: její vznik, vývoj a rozbor*, Praha 1950, s. 187 zařazuje opatření chránící knihu – „pleny“ (či závinky) a „sáčky“ – k velkým vzácnostem, neboť byly později odřezány.

12 Bohumil NUSKA, Typologie českých renesančních vazeb. Terminologie, slohové určování a datování materiálu, in: *Historická knižní vazba: sborník příspěvků k dějinám vazby a k metodice ochrany historických knižních vazeb*, 1964–1965, Liberec 1965, Odborné a metodické příručky Severočeského musea, sv. 3–4, s. 24, definice obalové a sáčkové vazby s. 61 a nákresy s. 103–106.

13 B. NUSKA, Česká gotická vazba, in: Mirjam Bohatcová – František Krejčí, *Česká kniha v proměnách staletí*, Praha 1990, s. 105–107.

14 Michal ĎUROVIČ (a kol.), *Restaurování a konzervování archiválií a knih*, Praha – Litomyšl 2002, s. 365–367.

15 Pavlína HAMANOVÁ, *Z dějin knižní vazby: od nejstarších dob do konce XIX. stol.*, Praha 1959, s. 59–64, obr. 37–43.

16 Obalové vazby rukopisů KNM pocházejí z plzeňského kostela sv. Bartoloměje (sign. XII B 17, XV A 5 a XVI A 17, XVI B 10 není obalová vazba), z augustiniánských klášterů v Sadské (sign. XII A 19, XVI A 5, XVI A 10 a XVI B 8) a v Roudnici nad Labem (sign. XV B 4 a XVI A 8) a domněle z knihovny březnického zámku (sign. XIII B 8), dále obalové vazby z NK ČR (sign. 54 E 718) a z vyšebrodského kláštera (sign. IV, XV, XCII, LXXXV).

17 Obalové vazby VKOL (sign. M I 169, M I 154 a M I 288) dokumentovány v Ivan KOPÁČIK, *Gotická knižní vazba ve sbírkách Vědecké knihovny v Olomouci*, Litomyšl 2014, diplomová práce, Univerzita Pardubice, Fakulta restaurování, s. 129–132.

18 Zejména Kamil BOLDAN, Knižní kultura doby jagellonské (do roku 1500); in: Michal DRAGON (et al.), *Knižní kultura českého středověku*, Dolní Břežany 2020, s. 191–193.

obalovou (něm. Einband mit überstehendem Leder) a sáčkovou (něm. Buchbeutel), které po odříznutí druhotného obalu získaly podobu vazby obecně používané dodnes.¹⁹ Německý knihovědec prof. Hans Loubier rozděluje hedvábné, sametové a měkké kožené obaly pro uchovávání kodexů na košilky (lat. camisia, fr. chemise) a sáčky (něm. Buchbeutel). Osm doložených exemplářů sáčkových vazeb z 15. a počátku 16. století doplňuje četnými uměleckými vyobrazeními. Později představuje vazbu s měkkým druhotným obalem, který překrývá svazek na všech stranách tak, aby ho bylo možné po založení přesahů zabalit a spolehlivě uchovávat, a pro níž zavádí termín Hülleneinband.²⁰ Podobně jako v tuzemské literatuře, zařadil gotické obalové vazby mezi tvarové zvláštnosti německý knihař a restaurátor Heinz Petersen v publikované sbírce modelů zajímavých historických vazeb, které od konce 60. let při studiu dobových technik sám vytvářel. Pro vazbu s překrývajícím se koženým obalem uvedl nový termín Lappeneinband (něm. Einband mit Überlappendem Leder).²¹ Ve studii britského konzervátora Fredericka Bearmana je na příkladu dvou textilních vazeb typu košilka poměrně komplexně rozpracována typologie vazeb s druhotným obalem.²² Při rozdělení vazeb do prvních čtyř skupin vychází z taxonomie erfurtského odborníka na historickou knižní vazbu Adolfa Rheina.²³

Textilní košilkové vazby (angl. textile chemise bindings) první skupiny byly vyrobené pro všechny formáty knih a navrženy s krátkými nebo dlouhými chlopněmi, které variabilně přesahují na třech hranách. Ze 14 dochovaných košilkových vazeb z období kolem roku 1460 až 1559 jich devět pochází z Anglie, po dvou z Francie a ze Španělska, jedna z Itálie. Čtyři svazky mají slepotiskem zdobený primární kožený potah, čtyři jsou potažené damaškem, tři nemají žádný potah, konstrukce dalších tří není známa. Skutečnost, že mnoho vazeb typu chemise má zdobený primární kožený potah, naznačuje, že košilkami musely být vazby opatřeny až později.²⁴ Košilky z drahocenného sametu, podložené jirchou, hedvábím nebo damaškem, se nejčastěji uchycovaly na deskách za kapsy, které vznikly prošíáním předních chlopní na vnitřních hranách. Po navlečení košilky se upevňovaly řemínky spon, pukly nebo nárožní kování, v případě, že řemínky byly uchyceny pod obalem, se spony uzavíraly až po jejich provlečení zářezem v chlopní. Okraje lemované barevnými nitěmi a šťapce připravené v rozích přesahů vytvářely zdobný efekt.²⁵ Mnoho badatelů se domnívá, že nestálý způsob spojení košilky s potahem, spolu s křehkostí samotné tkaniny, jsou důvodem, proč se dochovalo tak málo těchto vazeb.²⁶

Do druhé skupiny náleží vazby s ochranným obalem vyrobeným z měkké kůže (angl. overcover), jehož chlopně zpravidla přesahují okraje svazku na třech stranách (něm. Hülleneinband). Tento typ obalových vazeb se vyskytuje od první čtvrtiny 12. století až do poloviny 16. století, v ranějším období s kratšími chlopněmi. Konstrukce a uchycení těchto

19 Paul ADAM, *Der Bucheinband: seine Technik und seine Geschichte*, Leipzig 1890, Seemanns Kunsthandbücher 6, s. 3–5.

20 J. LOUBIER, *Der Bucheinband*, s. 52–53 a s. 73–75; J. TOMASZEWSKI, *Girdle books*, s. 88.

21 HEINZ PETERSEN, *Bucheinbände*, Graz 1988, s. 184, s. 194 a s. 214.

22 F. BEARMAN, *The Origins*, s. 163–187.

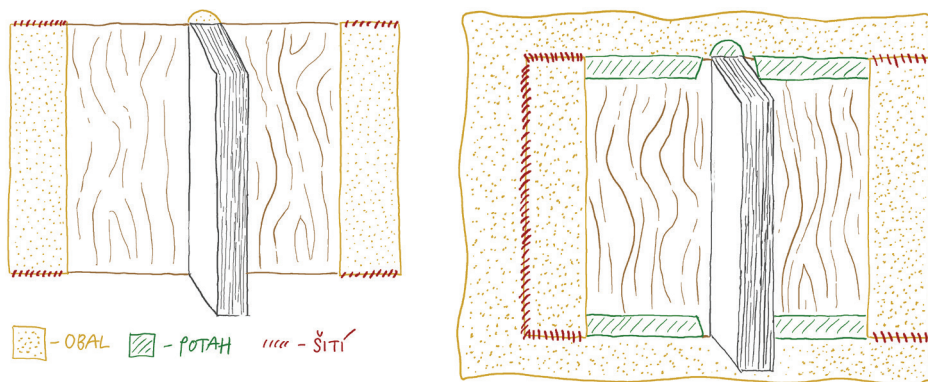
23 ADOLF RHEIN, *Falsche Begriffe in der Einbandgeschichte*, *Gutenberg-Jahrbuch* 60, 1960, s. 366–70.

24 J. A. SZIRMAI, *The archaeology*, s. 235.

25 F. BEARMAN, *The Origins*, s. 166.

26 J. TOMASZEWSKI, *Girdle books*, s. 100–101.

obalů, ať už jsou užitá jako primární nebo sekundární, jsou provedeny podobným způsobem jako u textilní košilky. Zatímco obaly vyrobené z hlinitočiněné jirchy nebo tukočiněného zámiše se uplatnily na svázaných knihách jako trvanlivá ochrana před opotřebením, i jako prodloužená chlopeň pro usnadnění přenášení, textilní košilky jsou v současnosti vnímány jako postradatelné, s malým praktickým a estetickým významem. Nedostatek jejich povrchové zdobnosti vedl k mylným představám, že zakryté vazby musely být také užitkové. Avšak u dochovaných příkladů se pod nezdobnou hedvábnou nebo sametovou košilkou často skrývá propracovaná slepotisková vazba.

Obrázek 2 a 3 – Románský obal typu košilka (podle J. A. Szirmai, *The archaeology*, s. 165) a Románský typ vnějšího obalu s hranovými přesahy (podle J. A. Szirmai, *The archaeology*, s. 165).

Obalové vazby s prodlouženou dolní chlopní pro přenášení svazku a s příležitostně přidanými chlopněmi na horní a přední hraně spadají do třetí a čtvrté skupiny (něm. Tragehüllen I a Tragehüllen II). Konzervátor Frederick Bearman navrhuje přidat pro relativně malé formáty jako další skupinu sáčkové vazby (angl. girdle books). Avšak vzhledem k tomu, že se pro popis středověkých a raně novověkých obalových vazeb s přesahujícími chlopněmi, které jsou charakteristické pro první čtyři skupiny, obecně používá zavedený anglický termín *chemise binding*, doporučuje tyto vazby seskupit raději podle materiálu vnějšího potahu.²⁷

Pro zohlednění konstrukčních typů vazeb s druhotným potahem lze vycházet z často citované práce nizozemského badatele maďarského původu prof. dr. Jánose Alexandra Szirmaie.²⁸ Odborník na středověkou knižní vazbu navrhuje rozlišovat čtyři kategorie těchto vazeb – s ochranným obalem z měkké kůže (angl. overcover), s obalem z drahocenného textilu (angl. chemise), s obalem upraveným pro přenášení knihy (angl. girdle book) a s obalem zakrývajícím pouze hřbet (angl. overback). Ze souhrnu literatury shromážděné v publikaci je zřejmé, že vazby s koženým obalem reprezentují nejpočetnější kategorii s více

²⁷ F. BEARMAN, *The Origins*, s. 166–169.

²⁸ J. A. SZIRMAI, *The archaeology*, románská obalová vazba s. 164–166, gotická obalová vazba 234–236, sáčková vazba 236–239.

než 75 doloženými exempláři, oproti 14 originálům textilních vazeb typu košilka.²⁹ Již od románského období se používaly dva typy vazeb s druhotným koženým obalem. Na svazek s primárním potahem nebo pouze s potaženými bočními hranami se navlékal obal prošílý u hlavy a paty typu košilka (angl. chemise), tato ochrana proti prachu mohla být v případě potřeby sundána a vyměněna. Druhý podobně přišílý typ vnějšího obalu s hranovými přesahy (angl. overcover) má navíc na vnitřní hraně přední desky přišítou samostatnou kapsu, na deskách bývá obal přibit puklami, a nakonec sevřen sponami s dlouhým řemínkem.

Odborník na středověké rukopisy dr. Christopher de Hamel se domnívá, že tlačítky zdobené románské vazby mohly být opatřeny obalem až v kláštorech.³⁰ Ze současné zahraniční literatury je důležité na konci přehledu uvést studii polského tementologa dr. Jacka Tomaszewského, který se zabýval zastoupením vazeb s ochranným obalem v polských knihovnách a sbírkách umění.³¹ Při jejich rozdělování vycházel z taxonomie stanovené prof. J. A. Szirmaiem, přičemž první skupinu vazeb s měkkým koženým obalem označoval jako leather overcovers s německým ekvivalentem Hülleneinbände.³²

Jak z uvedeného přehledu vyplývá, při popisu a určování gotických vazeb s ochranným obalem není odborné názvosloví v zahraniční literatuře jednoznačné, neboť není používáno důsledně a soustavně. Nizozemská příručka pro popis konstrukce historických vazeb uvádí pro anglický termín chemise německý ekvivalent Buchhülle, ze kterého vychází německé označení obalové vazby Hülleneinband, avšak anglický termín pro tuto vazbu není uveden.³³ Anglický tezaurus užívá termín chemises s alternativním označením over-covers pro sekundární obaly typu košilka, ale i pro typ s chlopněmi.³⁴ V další terminologické příručce středověkých vazeb je poměrně kvalitně vyobrazeno uchycení jirchového obalu s přesahy s popiskem v souznačném významu chemise or overcover.³⁵ Také podle konzervátora Fredericka Bearmana se pro tento typ s chlopněmi obecně užívá anglický termín chemise binding, při podrobnějším členění doporučuje uplatnit hledisko materiálu vnějšího ochranného obalu textile chemise binding, alum-tawed chemise binding, leather chemise binding.³⁶ Méně často se pro obalovou vazbu uplatňuje výraz lappen bindings převzatý z německého Lappeneinband.³⁷ Ve slovníku termínů pro konzervování historických vazeb

29 TAMTÉŽ, s. 234–236.

30 TAMTÉŽ, s. 165–166.

31 Jacek TOMASZEWSKI, Girdle books and leather overcovers in Poland. Relics and iconographic sources, *Polish Libraries* 4, 2016.

32 TAMTÉŽ, s. 88.

33 W. K. GNIRREP – J. P. GUMBERT – J. A. SZIRMAI, *Kneep en Binding: een terminologie voor de beschrijving van de constructies van oude boekbanden*, Den Haag 1992, s. 79–80.

34 *Chemises*; in: *Language of Bindings* [online], poslední revize 20. 05. 2020, 12:29, URI: <http://w3id.org/lob/concept/1252> (přistoupeno 11. 05. 2023).

35 *Medieval and Early Modern Manuscripts. Bookbinding terms, Materials, Methods, and Models* [online], July 2013, <https://travelingscriptorium.files.wordpress.com/2013/07/bookbinding-booklet.pdf>, (25. 9. 2023), s. 16 chemise overcover a s. 33 girdle book.

36 F. BEARMAN, *The Origins*, s. 169.

37 TAMTÉŽ, s. 166.

Obrázek 4 – Obalová vazba z plzeňského kostela sv. Bartoloměje sign. XVI A 9

se termíny overcover a Hülleneinband objevují v ekvivalentním vztahu.³⁸ Ve stejném významu jsou užity i ve stěžejní monografii prof. dr. Jánose Alexandra Szirmaie³⁹ a v recentní studii dr. Jacka Tomaszewského⁴⁰ pro označení skupiny vazeb, jejichž vnější obal z měkké kůže chrání hranovými přesahy svázaný kodex. Nesprávně je v českém prostředí překládána obalová vazba jako divinity binding nebo binding with circuit edges.⁴¹ Tento překlad vychází z označení hranových přesahů circuit cover extensions nebo též yapp edges, pojmenovaných po knihvazači Williamu Yappovi, který v 19. století vytvářel pro modlitební knihy a bible měkké vazby známé jako divinity circuit bindings.⁴² Protože tato technika úpravy hran je známá již od středověku, je anachronické tento termín používat u obalových vazeb vyrobených před 19. stoletím, a má malý význam v jiných jazycích než v angličtině.⁴³

Nejranější německá literatura z 19. století zavedla pro sáčkovou vazbu termín Beutelbuch (angl. pouch book), který byl nicméně užíván zaměnitelně s výrazem pro pouzdro na knihu Buchbeutel (angl. book pouch). Ani jedno z těchto označení dostatečně nepopisuje charak-

38 *Glossary on Paper Conservation in Six Languages* [online], 2014, <https://www.goethe.de/ins/cn/en/sta/hon/bib/glossarpapier.html> (přistoupeno 9. 8. 2023).

39 J. A. SZIRMAI, *The archaeology*, s. 164–166 a s. 234–236.

40 J. TOMASZEWSKI, *Girdle books*, s. 93–100.

41 Petr VOIT, *Obalová vazba (tištěná kniha)*, in: *Encyklopedie knihy* [online], c2018, [https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Obalov%C3%A1_vazba_\(ti%C5%A1t%C4%9Bn%C3%A1_kniha\)&oldid=14805](https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Obalov%C3%A1_vazba_(ti%C5%A1t%C4%9Bn%C3%A1_kniha)&oldid=14805) (přistoupeno 11. 05. 2023).

42 *Circuit cover extensions*, in: *Language of Bindings* [online], poslední revize 20. 05. 2020, 12:29, URI: <http://w3id.org/lob/concept/4258> (přistoupeno 9. 8. 2023).

43 *Cover extensions*, in: *Language of Bindings* [online], poslední revize 20. 05. 2020, 12:29, URI: <http://w3id.org/lob/concept/1265> (přistoupeno 30. 8. 2023).

teristické prodloužení ochranného obalu, do něhož se kniha nevkládá, protože je součástí vazebné struktury. Stejně problematické je i užití anglického termínu pro sáčkovou vazbu *girdle book*⁴⁴ (z něm. Gürtelbuch), neboť kromě knih zavěšených na opasku jsou zobrazovány poměrně často knihy nošené v ruce, přes rameno nebo zavěšené na sedle. Vhodného výrazu pro tento typ užitkové vazby, který by ho správně vystihl a jednoznačně odlišil od obalových vazeb, se stále nedostává.⁴⁵

Při průzkumu vazeb středověkých rukopisných kodexů v knihovně Národního muzea bylo nalezeno celkem 45 gotických obalových vazeb v různém stavu dochování.⁴⁶ Určení datace obalových vazeb je často velmi obtížné, neboť některé kodexy nelze spolehlivě datovat ani podle provenienčních přípisů, písarských rukou nebo malířské výzdoby, nicméně ochrannými obaly byly všechny vazby opatřeny od poloviny 14. století do konce 15. století.⁴⁷ Ochranným obalem byly nejspíše opatřeny kodexy z konce 13. století dovezené do Čech pražským biskupem Janem IV. z Dražic a darované augustiniánským klášterům v Jaroměři, Roudnici a Sadské až dodatečně, jak dokládají záložky obalu nalepené přes výlep předního příděstí nebo spony a pukly doplněné při pozdějších opravách.⁴⁸ V souboru doložených obalových vazeb mají nejčtenější zastoupení kodexy z augustiniánských klášterů z Roudnice, Sadské, z plzeňského daru, následují augustiniánské kláštery v Rokycanech se dvěma exempláři a v Jaroměři s jedním, a cisterciácké kláštery v Oseku a Žďáru nad Sázavou po jednom exempláři, původ dalších nelze spolehlivě určit.⁴⁹

Z dochovaných exemplářů můžeme spolehlivě určit širokou škálu konstrukčních typů obalových vazeb. Druhá varianta románské vazby charakteristická pro větší formáty přetrvává i v gotice na českých obalových vazbách, avšak obal je na deskách nasazen obráceně,

44 *Girdle-book bindings*, in: Language of Bindings [online], poslední revize 20. 05. 2020, 12:29, URI: <http://w3id.org/lob/concept/3222> (přistoupeno 11. 5. 2023).

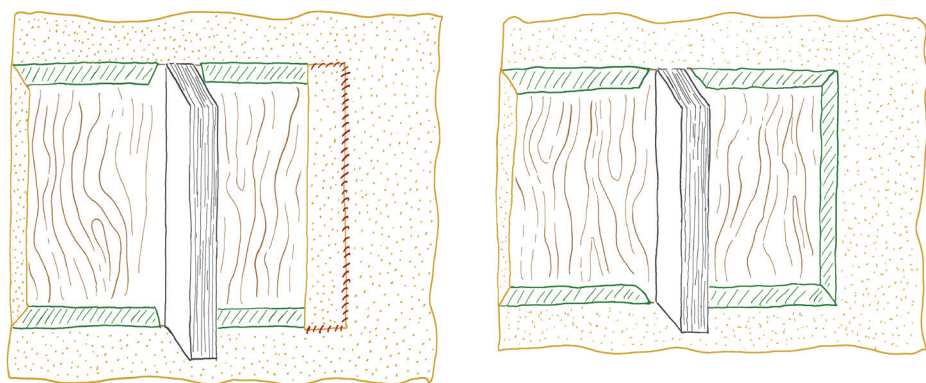
45 M. J. SMITH, The medieval girdle book, s. 210–211; W. K. GNIRREP – J. P. GUMBERT – J. A. SZIRMAI, *Kneep en Binding*, s. 79–80.

46 Chlopně dochovány sign. III E 46, IV D 56, XII C 13, XIII B 8, XIII G 45, XIV B 13, XIV C 3, XIV D 15, XIV D 32, XVI A 5 a XVI A 8; chlopně částečně dochovány sign. XII A 9, XII B 17, XIII A 8, XIII A 10, XIV A 7, XIV D 10, XV A 5, XV B 4, XV E 15, XVI A 10, XVI A 2, XVI A 17, XVI B 8 a XVI B 9; chlopně odříznuté na hranách desek sign. IV B 15, XII A 10, XII B 7, XII C 6, XII D 3, XII D 12, XIV A 6, XIV C 4, XIV C 9, XIV F 41, XV B 5, XVI A 1, XVI A 9, XVI B 5, XVI F 13, XVI G 5 a XVII E 5.

47 František Michálek BARTOŠ, *Soupis rukopisů Národního muzea v Praze. Sv. 1–2*, Praha 1926–1927; Pavel BRODSKÝ, *Katalog iluminovaných rukopisů Knihovny Národního muzea v Praze*, Praha 2000, Studie o rukopisech, Monographia 5; Michal DRAGON – Adéla EBERSONOVÁ, *Soupis roudnických a sadských rukopisů*, in: Michal Dragoun – Lucie Doležalová – Adéla Ebersonová (edd.), *Ubi est finis huius libri deus scit: Středověká knihovna augustiniánských kanovníků v Roudnici nad Labem*, Praha 2015, s. 331–565.

48 Dodatečně aplikovaný obal na vazbu se záložkou na přední hraně sign. XII A 10 a otisk primární usně na odlepeném příděstí sign. XVI A 5. Roudnická převazba se dřevěnými puklami sign. XII C 13 blíže Jan NOVOTNÝ – Kateřina BÁRTOVÁ, Z Brěznických. Typologický rozbor knižních vazeb středověkých kodexů z augustiniánských klášterů v Roudnici a Sadské, *Acta Musei Nationalis Pragae – Historia litterarum* 68, 2023, 1–2, s. 53–69.

49 Augustiniánské kláštery Roudnice sign. XII C 13, XIII C 1, XIV A 7, XIV C 4, XIV D 15, XV B 4, XV B 5, XVI A 8, XVI B 5 a XVI F 13; Sadská sign. XII A 19, XII B 14, XII C 6, XIII A 8, XIII A 10, XVI A 5, XVI A 10 a XVI B 8; Rokycany sign. XIV C 9 a XVI A 2 a Jaroměř sign. XII A 10; cisterciácké kláštery Osek sign. XIV D 10 a Žďár nad Sázavou sign. XVII B 19; z plzeňského kostela sv. Bartoloměje sign. XII B 17, XV A 5, XVI A 9 a XVI A 17; bez určení původu sign. III E 46, IV B 15, IV D 56, XII B 7, XII D 3, XIII G 45, XIV A 6, XIV B 13, XIV C 3, XIV D 32, XIV F 41, XVI A 1, XVI B 9, XVI G 5 a XVII E 5.

Obrázek 5 a 6 – Gotická obalová vazba s našitou kapsou a Obalová vazba bez kapsy s lepeným obalem

podobně jako uzavírací mechanismus.⁵⁰ Obal nejčastěji přečnívá na třech hranách potaženého svazku, na zadní desce bývá uchycen za kapsu. Kapsa je vytvořena nejprve přišíáním širšího pruhu jirchy na dostatečně velikou plochu kůže, aby vzniklo odsazení pro chlopně. Po přišíání pruhu v délce přední hrany zadní desky a po jeho otočení dovnitř přes desku, je pruh sešit na okrajích. Takto vzniklá kapsa se nasadí na zadní desku a volná kůže se natáhne přes hřbet na přední desku, kde je přehnuta na přední hranu desky a nalepena. Přesahy v šířce přední záložky nebývají oproti románské variantě zpevněny prošíáním na okrajích. Kůže nejlépe přilne na hrany desek a nerovnosti hřbetu, pokud je aplikována za vlhka, při vysychání se mírně smrští a na vazbě vytvaruje. K dosažení žádoucího výsledku byly potřebné určité znalosti a zkušenosti s tímto typem vazby.⁵¹ Ve většině případů se kůže nelepila, neboť na deskách byla přichycená puklami, nárožním nebo středovým kováním, na přední desce štítky háčkových spon nebo trny se základnou, na zadní fixačními štítky řemíneků nebo hřeby a zároveň řemínky provlečenými zářezy v chlopních.⁵² Po založení delších přesahů, zejména přední chlopně mezi přední desku a blok, byl takto vzniklý „balík“ přepásán dírkovými sponami s trnem na desce nebo sevřen sponami háčkovými.

Při průzkumu bylo identifikováno vícero způsobů provedení vazeb. V další časté alternativě je obal nalepený na deskách bez použití kapsy.⁵³ Pevnost uchycení je podpořena deskovým kováním, bez kování je obal nalepený pouze u menších formátů.⁵⁴ Obal bývá aplikován na již potažené kodexy nebo na svazky, které mají potažené pouze hrany. Poměrně čteně v několika modifikacích je zastoupený typ s přední chlopní u zadní desky, ostatní přesahy obalu jsou založeny na vnitřní straně nepotažených desek. Převládá provedení s podélně přišíáním pruhem, který je po otočení nalepen na zadní desku bez prošíání na

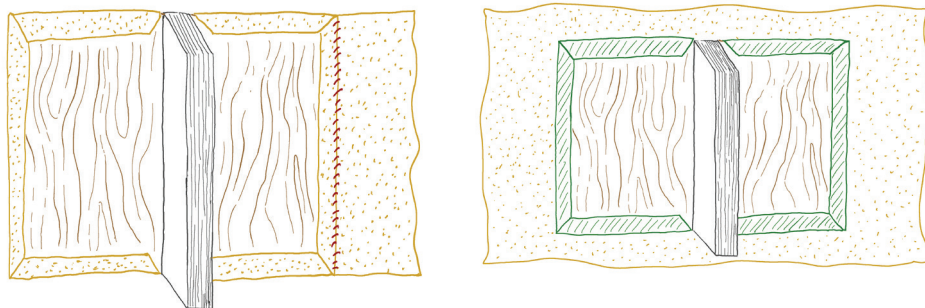
50 J. A. SZIRMAI, *The archaeology*, s. 164–166.

51 J. TOMASZEWSKI, *Girdle books*, s. 111.

52 Typ s nelepeným obalem sign. XII A 10, XII A 19, XIII A 8, XIII A 10, XIV A 6, XVI A 2, XVI A 8, XVI A 10, XVI B 9, XVI B 8 a na nepotaženém svazku sign. XIV D 10; u dalších obal přilepený sign. XII D 3, XIV C 9, XIV D 32, XV E 15 a XVI A 5.

53 Typ s lepeným obalem bez kapsy sign. III E 46, XIII B 8, XIV A 7, XIV F 41, XV A 5, XV B 4, XVII A 1 a XVII E 5; obal bez kapsy nelepený sign. XII B 7 a XVI F 13.

54 Obal uchycený pouze lepením sign. III E 46, IV B 15, XIII G 45 a XIV C 9.

Obrázek 7 a 8 – Obalová vazba s přední chlopní a Obalová vazba s chlopněmi na všech stranách

okrajích.⁵⁵ Vzácně jsou zastoupeny typ s chlopněmi na všech hranách bez přišitých kapes,⁵⁶ typ s chlopněmi u hlavy a paty s přesahy založenými na předních okrajích obou desek,⁵⁷ typ s chlopní na přední hraně zadní desky s našitou kapsou a s chlopní na spodní hraně a založenými přesahy,⁵⁸ a poslední typ s chlopní na potažené spodní hraně a založenými přesahy.⁵⁹ Šířka přesahů a tvar chlopní se u obalových vazeb různí. Zpravidla se využíval celý hřbet zvířete s přirozenými okraji, proto mají chlopně na většině vazeb nepravidelný tvar. Objemnější kodexy pokryly celou plochu kůže, přičemž se hřbet zvířete umísťoval kolmo na hřbet kodexu, měkkí části břicha byly ponechány pro vytvoření horní a dolní chlopně, krční oblast připadala na větší přední chlopeň, zadní část zvířete byla založena na přední desce.⁶⁰

Na základě studia souboru obalových vazeb lze určit, že na materiál obalu byla nejčastěji používaná hlinitočiněná jircha (angl. alum-tawed skin, zřídka white leather), která byla ve třech čtvrtinách případů aplikována rubovou (masovou) stranou navrch, takže svým semišovým povrchem vytvářela dojem tukočiněného zámiše (angl. oil-tanned skin, chamois). Zámiš je doložen na méně než polovině obalů. Tříslučinná useň (angl. vegetable-tanned skin) se vyskytuje pouze v jednom případě. Důraz na užitnou funkci vazeb je doložen nízkou zdobností obalu, který je u většiny vazeb přírodně zbarvený, pouze u pětiny se vyskytuje jednoduchá slepotisková výzdoba diagonálními linkami, ve dvou případech v kombinaci s tlačítky.⁶¹ U barvených jirch a zámišů převládají odstíny modré a purpurově červené.⁶² Druhotný obal je aplikovaný na potažený svazek u necelé polo-

55 Typ s přední chlopní bez primárního potahu a s přišitým pruhem sign. IV D 56, XII C 13, XIV B 13, XIV C 3 a XVI B 5; bez pruhu sešitý v šířce záložek u hlavy a paty sign. XIV D 15 a XV B 5; s potaženou přední hranou a záložkami přesahujícími desku na okrajích chlopně sign. XII C 6.

56 Typ se čtyřmi chlopněmi lepený sign. XIV B 15 a nelepený sign. XVI A 17.

57 Typ s přesahy u hlavy a paty sign. XIII G 45 a XVI G 5.

58 Typ s chlopněmi na přední hraně a u paty s kapsou sign. XVI A 9.

59 Typ s chlopní u paty a potaženou hranou sign. XIV C 4.

60 J. TOMASZEWSKI, *Girdle books*, s. 97.

61 Obalové vazby se slepotiskovou výzdobou sign. III E 46, IV B 15, XIII B 8, XIII G 45, XIV F 41, XV E 15, XVI A 5, XVI B 9 a s tlačítky v celé ploše desky XVII E 5.

62 Modře zbarvené obaly sign. XII B 14, XIII A 10, XIV F 41, XVI A 8, XVI A 9, XVI A 10, XVI B 8 a XVI B 9, purpurově zbarvené sign. XII D 3, XII B 17, XIII B 8, XV A 5 a XVI A 1.

Obrázek 9 – Gotický oplétaný kapitálek umístěný pod obalem sign. XVI A 10

viny exemplářů, třetina má hrany desek lemovány proužky jirchy a výjimečně zámiše, u necelé čtvrtiny je ochranný obal použit jako primární potah.⁶³ Svazky jsou potaženy většinou jirchou, pouze ve třech případech usní a v jednom zámišem. Výzdobu potahu nebylo možné u exemplářů určit.

Důležitým konstrukčním prvkem gotických vazeb je jednoduchý obšivaný kapitálkový vaz, který bývá umístěný na seříznuté hřbetní hraně bloku nebo mírně odsazený. Téměř dvě třetiny obalových vazeb mají kapitálkový vaz ponechán bez dalších úprav, u zbytku vazeb se vyskytuje gotický kapitálek oplétaný jirchovým řemínkem. U potažených vazeb je oplétaný kapitálek umístěn pod obalem, u nepotažených plní obal funkci primárního potahu, proto je kapitálek oplétaný až přes obal. Dalšími funkčními prvky obalových vazeb jsou desková kování a spony. Necelá polovina exemplářů má desky chráněny puklami, které jsou rozmístěny v rozích a uprostřed každé desky. Nárožním a středovým kováním s knoflíkovitými, kbelíkovitými a kulíkovitými puklami je opatřen přibližně stejný počet exemplářů. Nárožnice jsou ze dvou třetin deltoidního a z jedné čtvercového tvaru, polovina středového kování má kruhovitý tvar. Zbytek obalových vazeb je bez kování. Deskové kování bývá od poloviny 14. století méně zdobné, pouze vykrajované na okrajích, později perforované s výběžky na vrcholu a okraji plochy, od poloviny 15. století se uplatňují

63 Druhý obal na potaženém svazku sign. XII A 10, XII B 7, XII B 14, XII B 17, XIII A 8, XIII A 10, XIII B 8, XIII C 1, XIV A 6, XIV D 32, XV B 4, XVI A 1, XVI A 2, XVI A 5, XVI A 8, XVI A 9, XVI A 10, XVI B 8, XVI F 13 a XVII B 19; na svazku s lemovanými hranami sign. III E 46, IV B 15, XII C 13, XII D 3, XIII G 45, XIV A 7, XIV C 4, XIV F 41, XV A 5, XVI A 17, XVI B 9, XVI G 5 a XVII E 5, pouze primární obal sign. IV D 56, XII C 6, XIV B 13, XIV C 3, XIV C 9, XIV D 10, XIV D 15, XV B 5, XV E 15 a XVI B 5.

Obrázek 10 – Sadská obalová vazba s kombinací deskových dírkových a háčkových spon sign. XIII A 8

výzdobné techniky prosekávání a ražení. Kombinací reliéfně ztvárněného kování a často i barveného obalu dosahují vazby honosnějšího vzhledu.⁶⁴ Více jak polovina obalových vazeb se uzavírá deskovými dírkovými sponami, přibližně čtvrtina háčkovými, které bývají zdobené raženým nápisovým a florálním dekorem. U pěti exemplářů je uzavírací mechanismus tvořen kombinací dírkových a postranních háčkových spon.⁶⁵

Ač se těchto užitkových vazeb dochovalo ve sbírkách středověkých rukopisů relativně poskrovnu, v kapitulním a klášterním prostředí byl tento typ ochranné vazby zdá se poměrně běžný. Proporcionální zastoupení obalových vazeb v období jejich rozmachu, od poloviny 14. do začátku 15. století, není zanedbatelné vzhledem k celkovému počtu kodexů, které se v řádových knihovnách pohybovaly v desítkách, u bohatších augustiniánských kanovníků maximálně v několika stovkách svazků. Vysoký výskyt obalových vazeb v klášterní knihovně augustiniánů kanovníků v Roudnici nad Labem a v Sadské lze doložit na souboru dochovaných vazeb. Z celkového počtu 108 roudnických, 27 sadských a dvou jaroměřských kodexů, které se prokazatelně nacházely v augustiniánských kláštorech před jejich zánikem lze doložit 19 obalových vazeb, z toho osm sadských a jednu jaroměřskou.⁶⁶

Vzácným příkladem je několik mimořádně dochovaných sadských kodexů shodného vzhledu a provedení. Nelepený obal byl aplikován na potažené kodexy sign. XII A 19, XIII

64 Zejména z plzeňského daru sign. XII B 17, XIII B 8, XV A 5 a XVI A 17, z okruhu svatovítské kapituly sign. XVI A 9, z Roudnice sign. XVI A 8, ze Sadské sign. XVI A 10 a bez místa původu sign. XVII E 5.

65 Kombinace dírkových a háčkových spon se žlábkovou záchytkou sign. XII A 19, XIII A 10, XIII A 8 a XVI A 8 a s průřezovou záchytkou sign. XVI A 1.

66 Blíže J. NOVOTNÝ – K. BĀRTOVÁ, Z Březnických, s. 53–69.

Obrázek 11 a 12 – Misál sestry Anežky s odkrytou přední ořízkou sign. XIII B 8 a Plzeňský misál Víta Soukeníka sign. XV A 5

A 8 a XIII A 10 způsobem, který se nejčastěji vyskytuje u českých gotických vazeb. Přírodní zámiš a obrácená modře zbarvená jircha (sign. XIII A 10) jsou na deskách přichyceny nárožním a středovým kováním s knoflíkovou puklou, kombinace deskových dírkových spon s trnem se základnou a háčkových spon s ruličkovou záchytkou umístěných po stranách, ve stejném provedení s čepelovitým štítkem a obdélníkovými fixačními štítky, zajišťuje pevné sevření kodexů. Totožné provedení těchto tří obalových vazeb odkazuje na určitou „masovost“ produkce obalových vazeb pro klášterní prostředí, neboť nic nenavědčuje tomu, že ochranným obalem byly svazky opatřeny v klášteře až dodatečně.

V dominikánských klášterech měl povinnost pečovat o vlastní knihovnu knihovník, avšak za liturgické kodexy vodorovně uložené ve skříni sakristie (tzv. armarium) byl odpovědný kantor, který měl dohlížet na jejich stav a opravovat poškozené svazky a obaly.⁶⁷ Podle řádových *constitutiones* měl na uložení a uchovávání kodexů v augustiniánských klášterech dohlížet také knihovník. Zdali bylo prakticky uplatňováno nařízení řádových kanovníků diecéze Freising z počátku 15. století o vázání knih „*de ligatione librorum*“, aby působil v klášteře mezi bratry řemeslně zdatný knihvazač, který by zajišťoval správnou funkčnost vazeb, nelze doložit.⁶⁸ Z výsledků průzkumu je však patrné, že dvě vazby mají barvený primární potah a u několika dalších jsou záložky obalu nalepené přes výlep předního přideští, proto se lze domnívat, že dodatečná ochrana svazků, která nebyla původně zamýšlena, mohla být provedena přímo v klášteře.⁶⁹

Soubor deseti dosud nalezených obalových vazeb dr. Pavlínou Hamanovou, neboť mylně uvedený latinský misál sign. XVI B 10 nevykazuje žádné znaky obalové vazby, byl rozšířen o další obalové vazby z augustiniánských klášterů v Roudnici nad Labem sign. XII C 13, XIII C 1, XIV A 7, XIV C 4, XIV D 15, XV B 5, XVI B 5 a XVI F 13, v Sadecké sign. XII B 14, XII C 6, XIII A 8 a XIII A 10, v Jaroměři sign. XII A 10, v Rokycanech sign. XIV C 9 a XVI A 2; dále z plzeňského kostela sv. Bartoloměje sign. XVI A 9, kam byl zařazen i nejasně doložený březnický kodex sign. XIII B 8; z cisterciáckých klášterů v Oseku sign. XIV D 10 a Žďáru nad Sázavou sign. XVII B 19; a z Budyně nad Ohří sign. XIV A 6. Další objevené obalové vazby jsou zatím blíže neurčeného původu sign. III E 46, IV B 15, IV D 56, XII B 7, XII D 3, XIII G 45, XIV B 13, XIV C 3, XIV D 32, XIV F 41, XV E 15, XVI A 1, XVI B 9, XVI G 5 a XVII E 5.

Misál sign. XIII B 8 byl do březnického daru zařazen nejspíše podle chybného orazítkování Václavem Hankou (1791–1861). Kromě březnických rukopisů se kombinace heraldického razítka *HR. z KOLOWRAT KRAKOWSKEHO* a razítka *Musaeum nationale 1818* vyskytuje i na plzeňských rukopisech z daru prof. Josefa Vojtěcha Sedláčka (1785–1836).⁷⁰

67 J. TOMASZEWSKI, *Girdle books*, s. 90.

68 TAMTÉŽ, s. 54.

69 Záložky obalu přes přideští sign. XII B 14, XIII B 8, XV B 4, XVI A 9 a XVI B 8; barvený potah sign. XIII B 8 a XVI A 8.

70 Blíže F. M. BARTOŠ, *Staré rukopisy bohoslužebné z Plzně v knihovně Národního musea, Časopis Národního musea* 102, 1928, s. 79–82. Poděkování za konzultace Mgr. Zdeňku Mužíkovi.

Misál nemá žádné březnické provenienční znaky na vazbě, ani ho nebylo možné spolehlivě dohledat v pozůstalostním inventáři Václava Jana Michny z Vacínova.⁷¹ Na iluminovaný rukopis zařazený do konce 80. let 14. století byl obal aplikován dodatečně, typologické znaky obalové vazby jsou shodné s plzeňským rukopisem sign. XV A 5, který je datovaný o století později.⁷² Ve stručném Hankově seznamu plzeňských rukopisů, pořízeném po jejich převzetí, je uvedeno vícero misálů bez zjevného rozlišení, proto nelze vyloučit, že kodex pochází právě z plzeňského daru, k čemuž se podle dosavadního zjištění autoři textu přiklání.

Obalová vazba sign. XVI A 9 z plzeňského daru má shodné typologické prvky jako exempláře z roudnické knihovny sign. XIV A 9 a XIV A 10 z okruhu svatovítské kapituly. Do plzeňského kostela sv. Bartoloměje se kodex mohl dostat s dalšími liturgickými rukopisy, které v roce 1467 přivezli kanovníci ze svatovítské kapituly, když opouštěli z obavy o svou bezpečnost Prahu.⁷³

Soubor vzácně dochovaných obalových vazeb z Knihovny Národního muzea je ve srovnání s jinými tuzemskými a zahraničními institucemi zcela unikátní. V důsledku muzejních převazeb a dřívějších knihařsko-restaurátorských oprav již nelze u mnoha exemplářů spolehlivě určit, zdali se jednalo o vazbu obalovou.⁷⁴ Po sejmutí deskového kování nebylo obtížné nelepený obal sundat,⁷⁵ nebo podobně jako u sáčkových vazeb chlopně odříznout na hranách,⁷⁶ snad proto se dochovalo tak málo vazeb jinde.

71 Podrobněji Milada SVOBODOVÁ, „Weiter folgen alten pergamenene geschriebene Bücher.“ Sbirka středověkých rukopisů v knihovně Václava Jana hraběte Michny z Vacínova († 1667), *Miscellanea oddělení rukopisů a starých tisků* 21, 2011, s. 57.

72 Datace podle Tomáš GAUDEK, *Iluminované rukopisy Albrechta ze Šternberka a jejich okruh*, Praha 2007, diplomová práce, Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav pro dějiny měni, s. 90.

73 F. M. BARTOŠ, *Staré rukopisy*, s. 81.

74 Muzejní převazba březnického kodexu sign. XVI A 13 má snad některé typologické znaky bloku shodné se soudobými obalovými vazbami z kláštera v Sadské, bohužel to nelze nijak potvrdit. Knihařská oprava a pozdější restaurování exempláře sign. III C 31 znemožnily spolehlivě určit, zda se jedná o obalovou vazbu.

75 Roudnický kodex sign. XII B 14 byl původně opatřen ochranným obalem, o čemž svědčí modrozelené otisky obalu na povrchu bílé jirchy a stopy zářezů vzniklé při obřezávání obalu upevněného pod rohovinovým štítkem.

76 Stopy po odřezání přesahů na hranách desek lze nalézt u rukopisu sign. IV B 15 z počátku 16. století; obalovou vazbu restaurovaného a neúplně dochovaného exempláře sign. XIII C 1 lze těžko identifikovat podle odřezaných přesahů na hranách zadní desky.